

Barcsay Mihály és három költeménye.

A Bánffy grófnak az Erd. Nemz. Múzeumban őrzött hatalmas levéltárában több százra mennek a Barcsayakra vonatkozó oklevelek. Ott van többek között az egyik ág bárói diplomája s három nagy ivrét kötetben számos átirott középkori oklevél, mely a család legrégebbi történetét illeti.¹ Legtöbb adatot azonban Barcsay Mihályról és utódairól s ezek peres jószágairól találunk.

Nagybarcsai Barcsay Mihály Barcsay Ákos fejedelem öcscse volt. Úgy látszik, hogy a XVII. század huszas vagy harminczas éveiben született.² Ifjúságáról igen keveset tudunk. Bánffy Katát vette feleségül; Apaffy Mihály udvarában emelkedett s Naláczy István és Székely László pártfogásával a fejedelemnek és fejedelemasszonynak kedves embere, rendre udvari főkapitány, tanácsos majd Bethlen Farkas halála után 1680-ban Fejérmegye főispánja lett.³ Ez utolsó nagyobb előmenetelével közel egyszerre jutott nagyobb vagyonhoz is. Barcsay Ákos özvegye, Bánffy Ágnes, ugyanis 1679 május 15-én a férjétől reá maradt vagyonában őt is örökösévé tette.⁴ Így nyerte Alsó-Zsukot, Kályánt és Asszonyfalvát. Kortársai különbözően jellemzik. Bethlen Miklós szerint csintalan, tréfás, borozó, de másként igen értelmes, tevékeny, derék ember volt; Cserei ellenben mester-praktikus kétszínű, negédes, kevély embernek írja s hozzá teszi, hogy méltóságában elbizakodva végre Teleki Mihályt se vette számba.⁵ Gazdag főúr volt már. Keze alá tartoztak

¹ Kivonatukat az eredetik után nagyobbára közölte Kiss Bálint. Turul 1894. évf. 70—75., 138—145. Van köztük számos újabbkori is.

² Nagy Iván, I. 188. Mihály testvére Péter egy 1693-i vallatásban „circa 73 éves“. Bátyjáról Ákosról legújabb történetírója — joggal — azt hiszi, hogy nem 1619-ben, hanem előbb született. L. Erdélyi Alajos: Barcsay Ákos fejedelemsége. Századok. 1906. 415. Pétert Nagy Iván Mihály öcscsének, Kiss Bálint gen. táblája (Turul 1894. 183.) bátyjának tünteti fel. Mindent összevetve Kiss Bálintnak adhatunk igazat s ha Péter születési évét 1620-ra tesszük és elfogadjuk, hogy utána Mihály harmadik gyermek, akkor inkább hihető, hogy a 30-as években született. Életkörülményei is ennek valószínűsége mellett tanuskodnak.

³ Bethlen Miklós Önéletleírása. I. 548.

⁴ Eredeti oklevél és közelegykorú másolat a Bánffy-levéltárban.

⁵ Bethlen M. I. 548. Cserei Mihály Históriaja 147 l.

a mezei hadak s Apaffy annyira kedvelte, hogy éjjel is bejelentés nélkül mehetett be hozzá.¹ A magas polcra azonban hirtelen börtönbe bukott le. Azzal vádolták, hogy az 1682-iki hadjáratban összejátszott Thökölyvel s Teleki Mihály, Bethlen Gergely és Elek s Mikes Kelemen a székely főkapitány egyesült erővel törekedtek arra, hogy ne legyen az udvarnál útjokban. Barcsayt hirtelen elfogták s Radnótról meglánczolva vitték Fogarasba, majd Görgénybe.² Nemsokára megkezdődtek ellene a vallatások,³ s bár történetiróink közül Szilágyi Sándor azt hiszi, hogy Barcsay Apaffytól, a legnyugvó naptól a fölkelőhöz, Thökölyhez akart fordulni,⁴ tényleg a vizsgálat semmit sem tudott az árulásból reábizonyítani.⁵

Mégis elítéltetése előtt fél évvel Apaffy Mihály árulónak bélyegezte, lefoglalt birtokai egy részét eladományozta, elítéltetésére nyomást gyakorolt s a fogarasi 1685. novemberi országgyűlés notázta.⁶ Négy évet és négy hónapot töltött a nehéz rabságban, hol neje, gyermekei és Szőlősi Sámuel nevű inasán kívül senkivel sem volt szabad érintkeznie. Állhatatosan türt s ártatlanságát hangoztatva birtokairól semmi szín alatt sem akart lemondani. Végre is borosjenei Székely László azok egy részét hamisított szerződéssel kezéhez szerezte s a saját 1000 aranyán, melyet a jószágok hét évi zálogjaként Barcsay szabadulásáért tett volna le, megosztozott Teleki Mihálylyal.⁷

A hamisan elvett jószágokért Barcsay, kiszabadulása után, egész életében perelt. Periratait és a vallatásokat, melyek ártatlansága mellett tanúskodtak, gondosan megőrizte. Némelyikről a hivatalos kiadványokon kívül külön egyszerű másolatokat készíttetett és külön összeíratta az Apaffy alatt szerzett érdemeiről s azok jutalmazásáról tanuskodó okleveleket. Két ilyen másolat működésének két érdekes emlékét tartotta fenn. Egyik végére az erdélyi fejedelmek beiktatásáról és udvartartásáról tett néhány becses jegyzetet; a másik elején három költeménye van. Egyiket valószínűleg az az alkalom szülte, midőn az erdélyiek 1707-ben II. Rákóczi Ferencz beiktatásáról tanácskoztak; másikból szenvedéseinek utolsó hangjai hangzanak. Soha sem felejtette az átszenvedett keserves rabságot, mely után életét még újabb

¹ Cserei M. *Históriája* 147 l.

² Cserei M. *Históriája* 147 l. Erd. Orszgy. Eml. XVIII. 95—96.

³ Erd. Orszgy. Eml. XVIII. 198—204 és 282—310 l. Mindkettő megvan kéziratban más egykorú vallatásokkal együtt a gr. Bánffy-levéltárban is.

⁴ Erd. Orszgy. Eml. XVIII. 19.

⁵ Vajda László az egyetlen, a ki egyenesen ellene vallott, de vallomása csak feltevésekből és vádaskodásból áll.

⁶ Erd. Orszgy. Eml. XVIII. 312—313., 372—373. Bethlen Miklós I. 549.

⁷ A Bánffy levéltár Barcsay-féle vallatásaiból kiténik tehát, hogy Székely Lászlónak annál is csúfabb szerepe volt ebben az ügyben, a milyent Bethlen M. és Cserei említnek.

vádakkal keserítették. Nem sok vigasztalást szolgáltatott neki az sem, hogy II. Rákóczi Ferencznek tanácsura lett. Igen öreg volt már. Rákóczi is panasolja, hogy mindig csak a multat emlegette.¹

Sajátkezű írású költeményei közül egyik befejezetlen. Kettőnek dátuma van. Az első a halál gondolatával foglalkozik. A megöregedett, vallásos lelkű, szenvedő ember megnyugvásával törődik belé az elmúlásba s hisz a jövő élet vigasztalásában. Majdnem ugyanaz az alaphangja a Piskiben, halála évében, 1713 május 11-én kelt költeményének is. Multja után a szerencsére czélozva méltán hivatkozhatott az egyiptomi király szekerének kerekeire, melyeknek küllői hol alól, hol fejlül kerekedtek. Lemondással hirdeti, hogy

Elmulik az élet tündöklő fényével,
Nemz sötét árnyékot szemfényvesztésével...

De erős hittel fordul Üdvözítőjéhez és a sokat szenvedett ember reménye tör fel befejező soraiból, midőn Istentől kér vigasztalást és örökéletet.

1.

Oh emberi elme bizonyos az halál
Bizontalan napod órával sem kínáll
Mint gjenge fűű szálatt veletlen le kaszal
Azert minden Oran vigjaz ne aludgjal
. . . . .
Mitt futz az kővárban nem jön ez adgjuval
Keszen vaan orankent merges kaszajaval

2.

Mit art szaroz feoldnek esőnek harmattya,
Telben ha fejer hoo zirjaval hizlalya.
Embert nyavalyaja Istenhez hodittya
Nyavalyaink utan idvességünk adgja.²

Etelünkre tüziünk kenyerünket süiti
Salakból ezüstünk Szen heve sepiit
Aranyunk keneső ha megh fejeríti
Eőtves mesterseggel sarganok frissíti.

Istenünk, ha sujtal erdemünk ismérjük
Mely ismerecseggel egekre 'keszüllyünk
Palya futas utan a hova érkezziünk
Holot erdemevel Christusunknak eljüünk.

Eörülj azért Lelkem, Christusod követhed
Vilagh rosztájébol magad hogy ki menthed
Sok kereszted után Viduls azt el hihed
Und meg e vilagot, menyorszagh lesz helyed

¹ II. Rákóczi F. emlékiratai a magyar háboruról. (Ráth—Thaly-féle kiadás 1868.) 204. l.

² Melléje írva: nyújtja.

Vilagh boldogsaga mert hamar elmulik
 Lelkünk szamadása nekünk nehezedik
 Pokol torka ottan elenyűnkre nyilik.
 Christusnak kennyával Lelkünk menekedik.¹

1712. die 21. Augusti.

3.

Szerencze kereke mire tanít, tud megh
 Külöje most alol, fellyül fordul, erts megh
 Embernek elete vilagon tanuld megh
 Alhatotlanságban fundaltnak ismerd megh

Szerencse szekeren Sisotris hogi ülne,
 Nedgi rab király vontsza, eo asztot szemlélné,
 Valtozando sorsatt magak is el hidne
 Szabadon bocsattya toeb hogi ne nezne

Oh Nathalis Comes mire Csalarkodal
 Bizontolan urad nadgi változásokkal
 Hízelkedven neked bizontolansággal
 Kedveskedik, véghre, s bujcsustott jajsokkal,

Maria és Martha dolgait fontollyad
 Ennek eo elmulo munkait utallyad,
 Marianak penig utaitt tanullyad,
 Hogy Idvezitődnek kegyielmett talallyad.

El mulik ez elettt tündöklő fenyevel,
 Nemz szötett arnyéket szemfényvesztesevel
 Eörök kínra vezettt hízelkedésével
 Hol végh nélkül kinok giöttrönek vesellyel,

Idvezito uram Christusom Segely megh.
 Sok keresztim után Lelkeddel Vidits megh
 Juttas Vigh oramra Lelkem vigasztald megh
 Az eörök elettel engem Uram áldgy megh.

In nomine Patris, Filii, Spiritui Sancti 1713 Die 11 m. maj. Piskí. *Michael Baresai* mp.

Kelemen Lajos.

¹ Melléje írva: könyvedik.